

Волинський національний університет імені Лесі Українки
Факультет культури і мистецтв
кафедра образотворчого мистецтва

Олександра Панфілова

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
до самостійної роботи здобувачів із освітнього компонента «Живопис» за
змістовим модулем
«ПОРТРЕТ У СТАНКОВОМУ ОЛІЙНОМУ ЖИВОПИСІ»

Луцьк 2025

УДК 7.041.4:75.051(072)

П 16

Рекомендовано до друку науково-методичною радою Волинського національного університету імені Лесі Українки

(Протокол № 6 від 02.2025)

Рецензенти:

Погонець І.В. – кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри мистецьких дисциплін та методик їх навчання, Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія ім. Тараса Шевченка.

Балбус Т. А. – заслужений майстер народної творчості України, доцент кафедри мистецьких дисциплін та методик їх навчання, Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія ім. Тараса Шевченка.

Панфілова О.Г.

Методичні рекомендації до самостійної роботи здобувачів із освітнього компонента «Живопис» за змістовим модулем «Портрет у станковому олійному живописі». Луцьк, 2025. 25 с.

Анотація: портретний жанр є важливим моментом у навчальному процесі підготовки майбутніх художників. Займаючи одне з провідних місць у класичній ієрархії жанрів, портрет вперше з'являється у навчальному живописі третіх курсів. Портрет покликаний забезпечити розвиток здібностей образного світосприйняття та сприйняття мистецтва у його найрізноманітніших проявах. Методичні вказівки спрямовані на розвиток та поглиблення знань, вмінь та навичок здобувачів у портретному жанрі в техніці олія.

Рекомендовано здобувачам спеціальності 023 «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація», освітньо-професійної програми Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація.

УДК 75.021.34(076)

П 16

© Панфілова О.Г., 2025

© Волинський національний університет
імені Лесі Українки

ЗМІСТ

1.	Вступ.....	
2.	Процес створення портрету.....	5
3.	Опис освітнього компонента.....	7
4.	Етапи роботи.....	9
5.	Методичні особливості виконання портрету.....	14
6.	Зразки робіт.....	17
7.	Рекомендована література.....	24

У процесі вивчення освітнього компонента «Живопис» здобувачі освіти ознайомляться і освоюють теоретичні і практичні знання та навички у різних техніках і напрямках живопису. Здобудуть вміння працювати в різних техніках живопису, опанують навички зображення об'єктів у будь-якому середовищі та освітленні, сформуують уміння передавати об'єм, форму та колір предмета, його зв'язок із простором і площиною.

Навчатися за допомогою здобуття фундаментального підґрунтя живописної грамоти, формування вільного володіння живописними навиками, освоєння прийомів творчого пошуку в розв'язанні практичних завдань, створювати власний творчий продукт з відображення видимої (об'єктивної) реальності.

Освітній компонент «Живопис» сприятиме розвитку образного мислення і художніх здібностей, що є необхідним для творчої діяльності в усіх видах образотворчого мистецтва, а також виховання сучасної загально-естетичної культури здобувачів освіти.

Пререквізити: Рисунок, Теорія кольору, Композиція

Постреквізити: Теорія і практика реставрації творів мистецтва, Монументальний живопис, Основи іконопису, Декоративно-прикладне мистецтво, Кваліфікаційна робота.

3. Мета і завдання освітнього компонента:

Формування у здобувачів освіти фахових компетенцій в живописі, які сприятимуть формуванню вміння створювати високохудожні оригінальні твори у галузі сучасного образотворчого мистецтва.

Основними завданнями вивчення освітнього компонента «Живопис» є:

- формування вміння застосовувати набуті знання у практичних ситуаціях;
- розвиток розуміння предметної області професійної діяльності живописця;
- проведення інноваційної діяльності на основі сучасних тенденцій розвитку образотворчого мистецтва;
- розвиток здатності генерувати нові творчі ідеї живописного втілення;
- створення оптимальних умов застосування живописного втілення для оптимізації діяльності в умовах сучасності.

Здобувачі освіти вмітимуть:

- виявляти основних тональних, тонально-колірних і температурних співвідношень, користуючись обмеженою кількістю кольорів;
- визначати найголовніший компонент (пляму) живописної композиції;
- визначати тонально-колірний акцент живописної композиції;
- гармонійно поєднати всі елементи композиції створивши цілісний композиційний твір;
- узгоджувати маси світлого і темного;
- передати форму та матеріальність всіх елементів натурального матеріалу;
- методично і грамотно вести роботу в різних техніках;
- виконувати живописні етюди різними матеріалами;
- бачити форму і простір цілісно;
- створювати завершену сучасну картину в різних жанрах: натюрморт, пейзаж, портрет;
- вміти працювати в різних техніках живопису: акварель, гуаш, акрил, олія та ін.,
- методом лесування, а la prima, комбінування, пастозне нанесення фарб.

Результати навчання

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми в процесі засвоєння ОК «Живопис», здобувачі повинні набути таких компетентностей (ЗК –загальні компоненти, СК – спеціальні компоненти):

ЗК 6. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК 9. Здатність генерувати нові ідеї (креативність).

СК 4. Здатність оволодівати різними техніками та технологіями роботи у відповідних матеріалах.

СК5. Здатність генерувати авторські інноваційні пошуки в практику сучасного мистецтва та здійснювати творчу діяльність використовуючи власну образно-асоціативну, стилістичну та пластичну мову художнього твору.

СК 9. Здатність використовувати професійні знання у практичній та мистецтвознавчій діяльності.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми в процесі засвоєння ОК «Живопис», від здобувачів очікуються такі програмні результати навчання (ПР):

ПР 01. Застосовувати комплексний художній підхід для створення цілісного образу.

ПР 02. Виявляти сучасні знання і розуміння предметної галузі та сфери професійної діяльності, застосовувати набуті знання у практичних ситуаціях

ПР 06. Застосовувати знання з композиції, розробляти формальні площинні, об'ємні та просторові композиційні рішення і виконувати їх у відповідних техніках та матеріалах.

ПР 07. Відображати морфологічні, стильові та кольоро-фактурні властивості об'єктів образотворчого і декоративного мистецтва, сценографії, реставрації та використовувати існуючі методики реставрації творів мистецтва в практичній діяльності за фахом.

ПР 08. Аналізувати, стилізувати, інтерпретувати та трансформувати об'єкти (як джерела творчого натхнення) для розроблення композиційних рішень; аналізувати принципи морфології об'єктів живої природи, культурно-мистецької спадщини і застосовувати результати аналізу при формуванні концепції твору та побудові художнього образу.

ПР 15. Трактувати формотворчі засоби образотворчого мистецтва, декоративного мистецтва, реставрації як відображення історичних, соціокультурних, економічних і технологічних етапів розвитку суспільства, комплексно визначати їхню функціональну та естетичну специфіку у комунікативному просторі.

Тема 5.1

Портрет в станковому живописі. Етюд голови натурника. Поетапність та особливості роботи олійними фарбами під час написання етюд голови натурника.

Тема 5.2

Погрудний портрет натурника з використанням обмеженого колориту на підкреслення композиційного центру та колірне узагальнення другорядних об'єктів.

Тема 5.3

Погрудний портрет натурника з контрастним нижнім освітленням

Тема 5.4

Поясний портрет натурника з аксесуарами в головному уборі

МКР 1. Тематичний портрет натурника з аксесуарами. Нейтральний фон. Природне освітлення формат А-2

МКР 2. Тематичний портрет натурника в головному уборі. Яскравий фон. Штучне освітлення. Формат А-2

Портрет відображає зовнішність людини, її внутрішній світ, передає соціальний статус та приналежність до епохи. Композиційним інваріантом портрета виступає така побудова, в результаті якої в центрі композиції, у фокусі сприйняття глядачів виявляється обличчя моделі. Історичні канони у сфері композиції портрета демонструють певне трактування центрального положення особи по позі, елементах одягу, оточенню, фону тощо. По розташуванню голови розрізняють портрети в анфас, у три чверті, у профіль. Профільне зображення передбачає певну форму ідеалізації моделі, нагадуючи про античні камеї та римську медаль. Залежно від призначення портрета та способу його виконання виділяють такі його види:

парадний;
камерний;
костюмований;
колективний;
мініатюрний;
історичний;
сімейний;
релігійний;
автопортрет.

Основні техніки

Олійний живопис пропонує безліч технік, але для початківців важливо освоїти базові:

Лесування – це техніка нанесення напівпрозорих шарів фарби. Кожен наступний шар наноситься після повного висихання попереднього. Лесування дозволяє досягти глибини кольору та ефектів світлотіні.

Аля прима – це техніка, коли картина пишеться за один сеанс. Фарба наноситься без проміжного висихання, що дозволяє змішувати кольори безпосередньо на полотні.

Імпасто – техніка, за якої фарба наноситься щільним шаром, створюючи видиму текстуру. Для цього часто використовується мастихін або густий пензель.

Процес створення портрету

Підготовка полотна. Перш ніж приступити до малювання, важливо заґрунтувати полотно, якщо воно не заґрунтоване заздалегідь. Грунт запобігає вбиранню фарби в основу та допомагає їй краще розподілятися по поверхні.

Ескіз. Спочатку намалюйте легкий ескіз майбутньої картини. Це може бути простий малюнок олівцем або вугіллям. Головне — зафіксувати основні лінії та форми.

Підмальовок. Це перший шар фарби, який наноситься тонким шаром для позначення основних кольорових плям і тонів. Цей етап допомагає визначити загальну композицію та тональність роботи.

Нанесення фарби. Після того як підмальовка висохне (зазвичай на це йде кілька днів), можна приступати до нанесення густіших шарів фарби. Працюйте від загальних форм до деталей, починаючи з фону та поступово переходячи до основних об'єктів.

Підмальовок. Це перший шар фарби, який наноситься тонким шаром для позначення основних кольорових плям і тонів. Цей етап допомагає визначити загальну композицію та тональність роботи.

Нанесення фарби. Після того як підмальовка висохне (зазвичай на це йде кілька днів), можна приступати до нанесення густіших шарів фарби. Працюйте від загальних форм до деталей, починаючи з фону та поступово переходячи до основних об'єктів.

Речі, які вам знадобляться для роботи: кисті, полотно, палітра, мастихін, розчинник для масляних фарб та масляна (спеціальна подвійна колбочка, що використовується для розчинника).

Для початку вам знадобляться якісні пензлі, набір олійних фарб, полотно або спеціальний ґрунтований папір для живопису. Якісні матеріали допоможуть вам досягти кращих результатів та не розчаруватися у процесі навчання.

Ви можете придбати відразу кілька пензлів різних видів, наприклад, для початку можна взяти круглі, плоскі та щетинні пензлі різних розмірів. Найбільш зручні для середніх форматів – Роса – розмір 4, 2 та 10 (розмір 6 та 8 теж згодяться), Kolos круглий – розмір 3, плоский – розмір 8.

Мастихін – це інструмент, який використовують для нанесення фарби на полотно. Він особливо корисний для створення текстури та надання картині особливого характеру. Мастихін допомагає накладати товсті шари фарби та працювати з пастозною технікою, ним можна прошкрябувати та знімати лишню фарбу.

Одним із ключових аспектів успіху в живописі є регулярна практика. Намагайтеся малювати хоча б кілька разів на тиждень. Регулярні вправи допоможуть вам швидше освоїти техніку та розвинути власний стиль.

Перед тим, як почати писати, полотно потрібно підготувати. Зазвичай він уже покритий ґрунтом, але якщо ви працюєте на полотні без ґрунтовки, то варто покрити його акриловим ґрунтом. Це дозволить фарбі краще лягати на поверхню і запобігатиме її вбиранню в тканину полотна.

Будь-яка картина починається з побудови композиції на полотні.

Бажано намітити олівцем основні композиційні елементи та вибудувати композицію. Ескіз допоможе вам задати основні контури композиції та уникнути помилок на ранніх стадіях.

Одне з головних правил у роботі з олійною фарбою – працюємо від темного до світлого.

Ще одне з ключових правил олійного живопису – це техніка «товсте на худе». Це означає, що нижні шари фарби повинні містити менше олії, а верхні – більше. Чим жирніший шар (тобто з великою кількістю масла), тим довше він сохне. Якщо нанести товстий масляний шар на нижній, менш масляний, верхній шар може потріскатися, оскільки сохне повільніше. Використовуйте мінімум фарби на початковому етапі. Не варто накладати занадто товсті шари фарби. Це поширена помилка новачків. Спочатку краще працювати тонкими

шарами, поступово додаючи фарбу в міру необхідності. Це дозволить легше коригувати помилки та не обтяжувати картину на ранніх стадіях.

Щоб фарба була занадто густою, необхідно змішати її з розчинником.

Щоб отримати необхідну Вам консистенцію, його слід додавати до масляних фарб поступово.

Перед тим як розпочати створення складних композицій, важливо вивчити основи живопису. Вивчіть теорію кольору, перспективу, основи анатомії та композиції. А також історію мистецтва, щоб розуміти стилі живопису. Розуміння цих базових принципів допоможе вам створювати більш гармонійні та виразні твори.

РОЗДІЛ 1 Етап знаходження композиційного та художнього рішення постановки у пошуковому ескізі

Постановка має бути ясною за кольором та формою. Важливим є вибір місця.

Інтенсивність та відтінки кольору змінюються залежно від характеру

оточення. Будь-який предмет на різних фонах виглядає за кольором неоднаково. Те саме відбувається і з кольором голови, якщо розглядати обличчя однієї і тієї ж людини на сіро-холодному тлі, а потім на теплом жовтому тлі, то колір його здаватиметься різним. У першому випадку, за контрастом з холодним тлом, голова буде розглядатися теплішою за кольором, у другому, за законом контрасту – більше холодною. Закон контрасту проявиться і в освітлених частинах особи.

РОЗДІЛ 2. Етап композиційної побудови. Правильне композиційне розташування «голови» у форматі полотна, її пропорційність із загальним композиційним простором полотна.

Голову розміщують дещо ближче до верхнього краю аркуша та з урахуванням того, що з боку світла потрібно залишити простору більше, ніж з тіньової, потиличної частини. Не слід розміщувати голову в центрі аркуша паперу. Розмір голови потрібний брати менше, ніж натуральний. Слід пам'ятати, чим більша форма, тим більша вона повинна бути наповнена змістом, складніше та тонше опрацьована.

РОЗДІЛ 3. Етап малювання голови для живопису.

Малюнок має бути виконаний легко, не дуже м'яким олівцем, використовувати гумку потрібно не надто часто, щоб не пошкодити верхній шар паперу. У малюнку потрібно показати конструктивні особливості голови, її об'єм просторі. Малюнок для живопису дається у загальних пропорціях без ретельної деталізації, щоб не сковувати подальшу прописку широкими узагальненими поверхнями форми. У малюнку обов'язково треба знайти пропорції висоти та ширини голови, провести серединну вісь та допоміжні лінії через верхні краї очних западин. Потім необхідно розмістити лінії основи носа, розрізу рота та кінця підборіддя, що визначає співвідношення частин особи з вертикалі. Для виявлення пропорцій голови по ширині знаходять співвідношення відстаней між очима та розмірів очей, наносять визначальну скроневі краї, виличні кістки, промальовують нижню щелепу та вушні раковини.

Встановлюється взаємозв'язок голови та плечового поясу, намічаються місця грудино-ключично-соскоподібних м'язів, що кріпляться на соскоподібних відростках черепа (за вухами) та спрямованих до ключиця і яремної западини. З м'язів найбільше пластичне значення мають парні скроневі, жувальні, кругові м'язи рота та очей. Носогубні складки та все зморшки треба трактувати не як темні смуги, а як рельєфи форми голови. При звичайному освітленні (трохи зверху) найбільш світлі поверхні на лобі, вилицях та носі.

Нижня частина особи зазвичай розташована під гострішим кутом до падаючим променям світла і відповідно менше освітлена. Приступаючи до живопису,

Потрібно насамперед поспостерігати натуру, побачити її характерні риси, визначивши основні тональні та кольорові відношення, що характеризують форму, зауважити умови освітлення. На початковому етапі живопису портрета необхідне гранично узагальнене бачення натури та узагальнена побудова її живописного зображення. Для цього достатньо визначити співвідношення «великого світла» та «великої тіні». У живописному вирішенні такого завдання на полотні використовують досить обмежену палітру, що дозволяє зосередитися на тепло-холодних відношеннях світла та тіні – основі колірною ладу природи.

У цьому слід відзначити важливість методики постановки ока на цілісність зорового сприйняття натури. Якщо здобувач не матиме необхідних орієнтирів у роботі, якщо він не опанує прийоми такого бачення, він не зможе успішно опанувати художньою грамотою та розвивати свої творчі здібності. По завершенню лінійно-конструктивної побудови, витираємо гумкою лишні лінії та переходимо до імприматури.

Імприматура – це тонкий кольоровий шар фарби, який наноситься на полотно перед початком роботи. Він допомагає позбутися яскравості білого полотна і надає картині єдиного тону, що полегшує митцю роботу з кольором. Для імприматури, зазвичай, використовують теплі нейтральні відтінки. Фарбу використовують доволі рідкої консистенції, розводячи її розчинником. Згустки та потьоки прибирають ганчіркою.

РОЗДІЛ 4. Підмальовок. Колірна та технологічна підготовка полотна до нанесення барвистого шару

Фактично, підмальовок – це підготовча робота, яка полягає в тому, що поверхню полотна попередньо вкривають тонким шаром фарби, після чого

накладають фарби задуманого тону. Підмальовок показує відношення колірних мас, без уточнення деталей і ретельної прописки.

Підмальовок вважається першим шаром живопису, по якому ви будете писати наступні шари, тому його необхідно виконувати таким чином, щоб він давав можливість в короткий термін приступити до подальших прописок. Підмальовок ведеться площинно без моделювання форм, його основним завданням є лише загальний ефект. Найчастіше для підмальовки використовують теплі кольори – марс корчневий, умбру, сієну тощо. На наступному етапі робимо лесування тонкими напівпрозорими шарами, з витримкою відношень між елементами композиції. Щоб створити ефект прозорості за допомогою так званої «глазурі», художники часто використовують трійник. Його можна придбати у готовому вигляді або ж зробити самостійно. Для цього змішайте наступні три компоненти в рівних частках: лляну олію, розчинник, лак для олійного живопису.

Подальша робота полягає у підведенні полотна до потрібного, теплого колориту. Якщо перший етап робився лесуванням, то наступні пишемо пастозно, за допомогою широкого пензля і мастихіна. Початківцям важливо контролювати кількість розчинника, щоб не зробити фарбу надто рідкою. Занадто велика кількість розчинника може негативно вплинути на текстуру і з'єднання фарби з полотном. Коли потрібний колорит буде знайдений, починаємо роботу над дрібними деталями. Застосування кольору та тону допомагає художнику відобразити характер персонажа, звернути увагу глядача на певні деталі.

На цьому етапі деталізується перший план, уточнюється тонова та колірна різниця між колірними плямами в картині, пам'ятаючи про єдність кольору й того образу, який намагаємося відтворити.

Експериментуйте з техніками. Олійний живопис пропонує безліч різних технік: від класичного багат шарового живопису до імпасто (нанесення фарби товстим шаром). Не бійтеся експериментувати і пробувати різні підходи. Це допоможе вам знайти свій стиль і краще розуміти можливості матеріалу.

РОЗДІЛ 5. Завершальний етап.

Далі здійснюється широка пастозна прописка, ліплення і моделювання образу, порівняння кольорових відношень, прокладаються світло і тіні, та визначається колір тіней. Поступово робиться перехід до більш детальної роботи дрібними пензлями – виконується живопис в деталях і в цілому. Останнім кроком є аналіз форм і тонових рішень, які були пророблені раніше, художнє узагальнення портрету, щоб робота сприймалась цілісно та гармонійно.

Подібність у портреті – це результат точної передачі зовнішнього вигляду портретованого, правдивого розкриття його духовної сутності у єдності з індивідуальними і типовими рисами, властивими як представнику певної історичної епохи, так і національності, соціального середовища.

Особливо складно писати портрет у контражурі. Для полегшення вирішення завдання контражуру в портреті початківцями потрібна натура з характерним обличчям і виразними руками. Її кольорові і пластичні переваги визначають образну спрямованість постановки. Для її підсилення можна використати постановочні засоби: одяг, фонові драперії, певне освітлення моделі. В процесі роботи педагог налаштовує студентів на об'ємно-просторове сприйняття натури, на вміння бачити всі співвідношення одночасно, ліпити форму кольором з анатомічним обґрунтуванням, вибудовувати пропорції і співвідношення кольору, які передають індивідуальні особливості моделі. Ці ключові поняття навчального курсу потрібні для вирішення об'ємно-просторових завдань у кольоровому і пластичному вираженні. Також педагог в процесі виконання навчальної постановки пояснює мету та завдання, показує, на що потрібно звернути особливу увагу та застерігає від типових помилок студентів, здійснює поточний, а наприкінці заключний інструктаж.

Світло є важливим елементом передачі настрою картини. Сильний контраст між світлом та тінню допомагає створити драматичне відчуття завдяки темним площинам, що вимальовуються на яскравому світлому тлі і перетворюються

на силуети. Прийом контражур відкриває низку цікавих композиційних можливостей. Так як об'єкт картини розташований навпроти джерела висвітлення, відчуття простору посилюється. У той же час, освітлені ділянки створюють фокусні точки. Якщо це вікно або дверний отвір, то вийде картина в картині, що надає глибину зображення [3]. Робота з затемненими площинами на великих ділянках буде корисною вправою для художника-початківця. Фарби темних тонів потрібно накладати тонкими шарами, щоб не вийшов дуже щільний шар. Дрібні деталі більшості об'єктів на темних силуетах ледь помітні. Коли ви пишете проти світла, важливо підібрати колір так, щоб на перший погляд силуети могли б здатися «чорними». Однак використовувати чорну фарбу не варто. Світло ж, як правило, пишуть пастозно, густою фарбою. Розташування джерела світла у прямокутнику полотна створює умови для виникнення темних силуетів на передньому плані. Обриси об'єктів проти сильного світла, найчастіше розмиті, а форми плоскі.

Для того щоб навчитися правильно поєднувати теплі і холодні кольори, важливо пам'ятати, що найчастіше доводиться працювати не з основними кольорами, а з їх різними відтінками. Таких відтінків може бути безліч, і вони роблять дива. Щоб визначити поєднувані і непоєднувані відтінки, потрібно познайомитися з такими поняттями, як тон і півтон. Тон – основна кольорова складова відтінку, півтон – менша складова частина. Саме півтон змінює «температуру» відтінку

Натурниця

Тематичний портрет у контражурі. Виконала студентка ІІІ курсу Хомич Д.

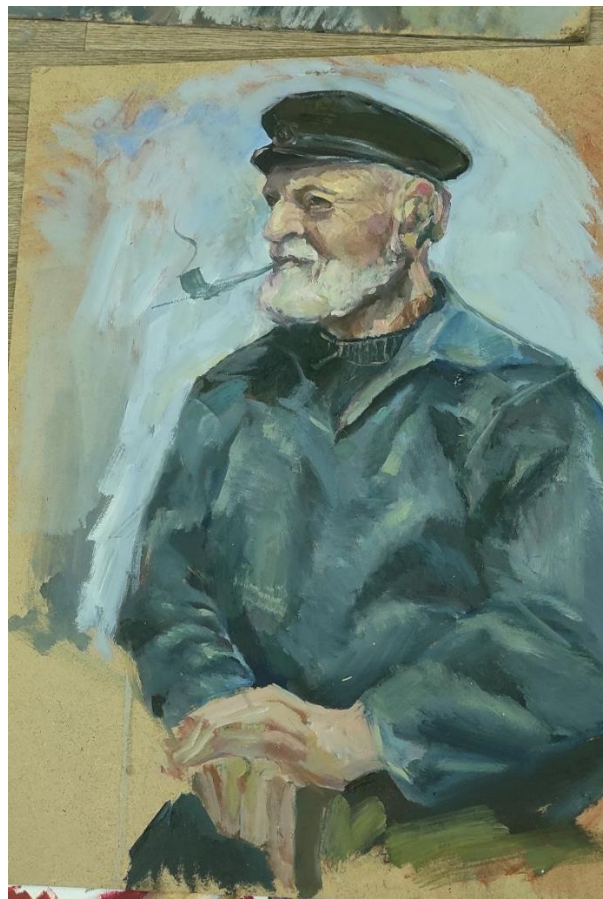
Автопортрет. Виконала студентка ІІІ курсу Мотрунчик О.

Автопортрет. Виконав студент III курсу Скорупський В.

Автопортрет. Виконала студентка ІІІ курсу Хомич Д.

Етюд літньої людини в умовах пленеру. Виконали студентки ІІІ курсу
Хомич Д. та Нестеренко С.

Рекомендована література

1. Автопортрети художників Одеси: каталог творів одеських художників; укладач. А. Дмитренко, авт. вст. ст. О. Котова. Стрий, Львівська обл., Укрпол, 2011. 304 с.: іл.
2. Альберс Д. Взаємодія кольору. Класичний підручник для початківців-абстракціоністів. Київ: Азбука, 2017. 216 с.
3. Берлач О. П. Малярські техніки, методи і прийоми роботи в станковому живописі. Луцьк: Твердиня, 2011. 64 с.
4. Волковський М. Колір в живописі. Київ: Видавництво В. Шевчук, 2016. 360 с.
5. Каленюк О. М., Панфілова О. Г., Тарасюк І. І. Формування професійних навичок майбутніх художників за допомогою живопису з натури. *Актуальні проблеми розвитку українського мистецтва: культурологічний, мистецтвознавчий педагогічний аспекти*. Луцьк, 2022. С. 165-169.
6. Каленюк О., Панфілова О. Актуальні мистецькі практики: особливості впровадження в навчальний процес ЗВО. Актуальні питання гуманітарних наук. Дрогобич, 2022. Вип. 47. Том 2. С. 55-60.
7. Лоханько В. Е. Художні матеріали і техніка живопису. Харків: Фоліо, 2019. 196 с.
8. Марін К. Ні дня без пензля. Київ: МІФ, 2016. 192 с.
9. Марчак В. Про малярство: навчальний посібник. Львів : ФОП Стебляк О.М., 2018.
10. Матеріали і техніка олійного живопису : навч. посібник / укладач О. Я. Музика. Умань : ВПЦ «Візаві», 2013. 114 с.
11. Прищенко С.В. Кольорознавство: навч. посібник/ за ред. проф. Є.А. Антоновича. Київ: Альтерпрес, 2010. 354 с.
12. Техніка і технологія олійного живопису: навч. посібн. / уклад.: Є.В.Беліка,

- 13..Туманов І. М. Рисунок, живопис, скульптура: навч. посібник. Львів: Аверс, 2010. 496с.
- 14.Яковлєв М. І. Композиція + геометрія. Київ: Каравела, 2007. 240 с.

Навчально-методичне видання

Панфілова Олександра Георгіївна

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
до самостійної роботи здобувачів із освітнього компонента «Живопис» за
змістовим модулем
«ПОРТРЕТ У СТАНКОВОМУ ОЛІЙНОМУ ЖИВОПИСІ»

Видання друкується в авторській редакції

Друк та палітурні роботи ВАТ «Волинська обласна друкарня»
Тираж 50 прим. Зам. №
43010 м. Луцьк, пр. Волі, 27, тел.4-25-07, 4-15-27.
Свідоцтво Держкомінформу України ДК№1350 від 13.05. 2003 р.